

TALLINNA

PÜHA NEITSI MAARJA

PIISKOPLIK TOOMKIRIK

KATEDRAALI SÕNUMID

EELK Tallinna Piiskopliku Toomkoguduse infokiri NOVEMBRIKUU AD 2021

ADVENDITERVITUS 2021

"Tõstke oma pea ja vaadake üles, sest teie lunastus läheneb!" Lk. 21:28

Advendi aeg on inimesi siduv, kuidagi moodi seame ennast teistega samale joonele, et valmistuda jõuluajaks. Samas jäävad igaühele kaasas käima omad mälestused kodu, perekonna, lapsepõlve või oma lastega, mida oli kombeks teha. Teisalt aga on siin alati peidus midagi uut ja lootustandvat. Kindluse uueks aastaks ja edasiminekuks annab just punkt, millest kogu loodu täiuslikkuse ime saab alguse. Jeesus ise on ütelnud: „Ükski ei saa minna Isa juurde, kui vaid minu kaudu.“ 1. advendi ajal süütame esimese küünla, et alustada hommikumaa tarkade kombel teekonda kohtumaks Jeesuse Kristusega. Iga nädal, mil liigume Kristuse sünni poole, on valgust ja küünalde sära rohkem. Aga on ka väsimust, küsimusi, kas leian selle, mida oma südames tegelikult taga igatsen ja loodan?

Advendiaeg kirikus on olnud n-ö väikese paastu aeg, mil katsutakse ennast läbi. See on justkui kokkuvõtte mõeldes mööduvale aastale või aastatele: mis tehtud ja tegemata, mis hästi või halvasti, mida muuta ja millega leppida. Ausalt järele mõeldes avastame, kui palju meis on jõudu teha head, oskus panna inimesi naeratama, kinkima sära silmadesse, mis enne on olnud tuhmid. Aga avastame ka, kui palju meis on ebaõiglust, mõistmatust; oskust teha haiget ja tuua silmadesse pisaraid; võime lõhkuda asju, mis enne olid terved. Need nädalad lähivad ettevalmistudes, mõistmaks justkui tabamatut ime, mis on Lunastaja sünni maailma ja meie südamesse.

Sõna „advent“ võib tõlkida kui tulekut, kellegi või millegi lähenemist, ka ootust ja ettevalmistust. Mis siis läheneb või mida meil oodata on? Sageli kipume tahaplaanile jätma, et advendiajal on oodatuks Jumala Poega ning advendiaeg tähistab Issanda

Foto: Arho Tuhkru

sünni ehk Jeesus Kristuse tuleku ootust ja ettevalmistust.

Tänapäev tahab inimese ise kõike asju otsustada ja tulevikku kujundada ning hinnata kõike meie jaoks mõistetavate mõõduvõttega. Kuid nii me heidame enda elust kõrvale religioosse mõtlemise ning ei arvesta Jumala sekkumist siia maailma. Seepärast on raske mõista ka Jumala Poja sünnilugu teisti kui vaid armsa, ilusa loona. Nii lülitame elamisest välja ka ime ja imest lummatuse võimalikkuse. Siis ei saaks me olla Kristuse käskjaladeks ega otsida esiti Jumala riiki ja tema õigust. Kõik taandub lihtsalt teistest hoolivateks tegudeks ja südametunnistuseks. Need on muidugi väga õiged ja head asjad, kuid see ei ole veel kõik, Jumala sünni ootuse aeg viitab, et selle nähtava maailma ja tegemiste taga on midagi palju enam, et hoolivus ja headus

viitab veel ülevamale, kellest see kõik alguse saab, et lunastada inimene. See on jumaliku mõistmise tee, sest Jumal on rikas kõiges. Ta ei pea näitama oma rikkust, et teda uskuda, vaid alandlikkuses ja lihtsuses ta tuleb, näidates, et Jumal ja jumala riik mahub igaühe juurde. Nii lihtne rööm saab kasvada õnnistuseks ja õndsuseks, maisesse mahub ebamaine. Kristus kannabki mind kord sinna, kus ei ole haigust, ei valu, ei pisaraid, ei surma. Selle aasta advendiaeg võiks suunata tähelepanu mitte vaid nähtavale, vaid ka nähtamatule. Jumalikule ruumi andvana ja ajatu tabamisel saame näha maailma läbi Jumala silmade.

Jumala tundmist pole võimalik ainult sõnadesse, piltidesse või helidesse panna, see on midagi palju, palju enam, kuid ruumi vastuvõtmiseks saab inimene vaid ise teha. Nii ka advendi- ja jõuluaeg ei ole ainult selle meenutamise, mis kunagi toimus, vaid Kristuse taastuleku ootus. See on uus algus, mis ütleb, et meis on veel olemas usku Jumalasse, armastus ligimese vastu ja lootust kõike seda tunda. Evangelist Luukas kutsub meid tõstma oma päid ja vaatama üles. Oleme harjunud nägema oma nina või jalgade ette ning silmade kõrgusele, kuid kõrgemale iseenda silmade piirist vaatame harva. Kui tihti oleme tegelikult süüvinud oma pilguga taevasse, uurinud, mis toimub kõrgustes, mõelnud mõtteid, mis ülevalpool igapäevast elu? Millised võiksid olla Jumala mõtteid, tahtmised ja Tema teed?

Kristuses on omavahel ühendatud „juba olnud“ ja „veel mitte“, nii on iga advent ainukordne, sest tähenduse annab oskus, kuidas seda aega täita mõtisklusega, mis on küll inimene, et Jumal teda nõnda palju armastab, et ta oma ainusündinud Poja on andnud, et ükski, kes temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu. Rahuliku advendiaega!

Koguduse õpetaja
Arho Tuhkru

Alates käesoleva aasta veebruari lõpust on Toomkoguduse vaimulikud ametis hingehoidjatena Kursana Merivälja Pansionis, kus jumalateenistusi on peetud juba paarkümmend aastat. Nüüd on lisandunud hingehoiutöö kolmel päeval nädalas, iga kord 3–4 tundi.

Hingehoiutöö toimub Sotsiaalministeeriumi programmi "Riiklikult toetatud hingehoiuteenus üldhooldekodudes, kus üle 60 teenuskoha" raames. Programmi käivitamise 2020. a juunis tingis koroonaviiruse levik, mis on ühiskonnale sundinud peale karmid piirangud. Sotsiaalministeeriumi kaplanaadile eraldati riigieelarvest vajalikud vahendid, käivitamaks kriisileevenduse meetmena hingehoiuteenus üldhooldust pakkuvas asutustes. Hingehoiutöö eesmärk on leevendada nii tavaolukorras kui ka külastuspiirangute korral elanike ja nende lähedaste psühholoogilisi ja hingelisi vajadusi, toetada surijaid ja leinajaid ning ka personali. Programmi juhib vanemkaplan Katri Aaslav-Tepandi, kelle sõnul suunas kaplanaat programmi esimeses etapis hingehoidjaid tööle 15 suuremasse hooldekodusse, tänu lisaelarvele lisandus 2021. a veel 25 hooldekodu. Programm jätkub eeldatavasti ka 2022. a. Väga pikka aega on just hingehoidja olnud see, kes väljasttulijana peaaegu ainsana pääses hooldekodusse ka ajal, mil külastused olid väga piiratud. Praeguselgi hetkel on Merivälja Pansionis kehtestatud nn 1+1+1 reegel, mis lubab ühe elaniku juurde ühe külastaja nädalas. Üldiselt elanikud mõistavad, et koroonatõttu on külastuste hulk piiratud ja seetõttu on hingehoidja teretulnud külaline pea igasse tuppa. Vähemalt minu senisest kogemusest lähtudes saaksin pansioni elanikud jagada kahte suurde rühma. Esiteks need, kes on omal tahtel tulnud Meriväljale elama, müünud selleks oma vara ja elavad sellest, et mitte oma lastele koormaks olla. Üldjuhul on nad rõõmsad, aktiivsed ja eluga pansionis rahul. Tihtipeale julgustavad nad nõrgemaid õdesid-vendi osalema erinevates tegevustes või käivad nendega jalutamas. Teine rühm on need, kes on olnud sunnitud pansionisse tulema. Nemad saaksin ma jagada omakorda kaheks. Mulle näib, et pansioni elanikest enamuse mõistavad, et üksinda elades nad

enam hakkama ei saaks ning lähedastel ei ole võimalik 24/7 neile abiks olla (või lähedaste puuduvad hoopis). Nemad on üldjuhul oma olukorraga leppinud. Teinekord küll pisut nukrad – kes ei tahaks elada oma tutavas kodus – kuid nad teadvustavad oma olukorda. Kõige raskem on selliste eakate olukord, kes enam ise reaalselt hakkama ei saa, kuid ei taha või ei oska seda endale tunnistada. Sageli on nad kurvad ning peavad pansionis elamist otsekui karistuseks. Iga külastus Merivälja Pansionisse on seega omal kombel ettearvatu – milline on kellegi tuju, tervis, viimase aja läbielamised. Pean oluliseks seda, et tutvustame ennast pansioni uutele elanikele. Keskmiselt on igaühel nädalas 3–5 pikemat jutuajamist kellegi toas, välja on kujunenud elanikud, keda külastatakse iga kord. Kokku tuleb igal hingehoidjal nõnda 12–20 jutuajamist kuus. Vestlused kestavad hinnanguliselt keskmiselt 45 minutit. Mõnikord läheb rohkem aega, teinekord lõpetatakse jutuajamine viisakalt varem. On olnud ka juhuseid, kus hingehoidja on "välja visatud", sest elanikul on olnud negatiivsed kogemused vaimulike ja kirikuga. Kuna pansionis on ka kohvik, siis kuulub hingehoidja päeva juurde tavaliselt ka tass kosutavat kohvi. Tavaliselt kutsutakse hingehoidja mõnda lauda suuremasse seltskonda maailma asju arutama. Vestluste teemad on seinast sein. Üldiselt on teoloogilisi teemasid vähe, kuigi

vahetevahel väljendatakse oma muret mõne avalikkuse ette jõudnud probleemi-ga kirikutes või kristlaskonnas. Mõnikord on väga eakad elanikud olnud mures, et surm on nad ära unustanud. Siiski on jutuajamised väga sageli üldistel teemadel, räägitakse n-ö maast ja ilmast, kuna pansioni elanikud väga palju väljast infot ei saa. Pean tööd Meriväljal väga oluliseks, sest paratamatult ei ole personalil nii palju aega, et elanike juures istuda ja juttu ajada või kuulata.

Merivälja Pansioni hingehoidja Joel Siim

Enamus Merivälja pansioni hoolealustest võtavad siis sattumist kui elu lõppjaama jõudmist. Tihti ei osata või ei taheta sellega leppida. Hingehoidjatena saame meie anda Jumala abiga lootust ja pakkuda lohutust, et elada ka siin elusamat elu. Kui kõik päevad ja tunnid tunduvad majalistele ühte nägu olevat, võime meie aidata tõsta nende südameid ja pilke ülespoole, Taevase isa poole. Kes ei ole neid unustanud, vaid vaatab armastusega oma laste peale ja tuleb ise meie keskele. Sest seal kus kaks või kolm on Tema nimel koos, seal on ka Tema meiega.

Diakon René Paats

Mulle on aeg Meriväljal väga meeldinud. Pansionaadi inimesed oskavad hinnata väikesi asju, kuna need on olulised. Nii on ka oluline aeg, mil elanikud tahavad minuga juttu ajada. Paljude jaoks on see võimalus veidi aega ajada testsuguseid jutte, sest hingehoidjad on justkui omad ja samas ka mitte. Jah, hoolealuste hooldajatel ja tegevusjuhtidel jagub nii mõnigi hea sõna ja hetk kuulamiseks ja küsimiseks, kuid tihti on need jutuajamised üsna lühikesed. Seega hingehoidja on justkui side välismaailmaga. Hingehoidjaga saab jutustada oma elust, jagada mälestusi ning soovi korral rääkida ka rõõmudest ning muredest, mis ikka teiste inimestega koos elades tekivad. Sest inimesed on ju väga erineva taustaga ning ka erineva elurütmi ning -jaksuga. Kõrges eas on kõigil selgelt välja kujunenud eluviisid ja toimetamised. Paljud on sellises uudses olukorras, kus tuleb jagada tuba kellegi teisega, kes ei ole nagu mina. Ja kui lõpuks on kõik jutud omavahel jutustatud, siis on hea kui on veel keegi, kellele jälle neid jutustada. Minu jaoks on huvitav kuulata inimeste elude lugusid.

Koguduse õpetaja Arho Tuhkru

Kirik kui vaatamisväärsus

Tuntud saksa päritolu usundiloolase Rudolf Otto sõnul (1869–1937) on pühadus alati *mysterium tremendum et fascinosum* (hirmutav ja ligitõmbav saladus). Üheltpoolt pühakoda hirmutab oma teistsuguse arhitektuuri, tavade, kunsti ja sõnumiga, teiselt poolt on pühakoda kultuuripärandi osana ligitõmbav. Nii kogudusel kui meie maad tutvustavatel turismifirmadel on soov avada rikkalik kultuuripärand väliskülalistele. Lisaks on turistidelt laekuvatel annetustel või piletitulul oluline osa koguduste eelarves. Kompromiss nende huvide vahel ei ole alati kergesti saavutatav.

Siiski on kirik ja turism üle pooleteise aastatuhande arenenud käsikäes. Sõna „suveniir“ on seostub ladina verbiga „*subvenire*“, mille üks tähendusi on „appi ruttama“, „toetama“. Suveniiride kaasatoomise tava pärineb palveränduritelt, kes soovisid Pühalt Maalt tuua kaasa näiteks vett või mulda. Selleks hakati kasutama spetsiaalseid pudelikesi (*ampulla*), mis olid kaunistatud pühapaiga kujutistega. Peagi hakati palveränduritele müüma erilisi märke kinnituseks, et nad on palverännaku sihtkohta jõudnud. Keskaegseid palverändurimärke ja nende katkendeid on leitud ka Eestist, neid on siinmail elanud palverändurid omandatud nii rahvusvaheliselt tuntud sihtkohtadest kui ka meie oma palverännukirikutest (näiteks Uus-Pärnust). Tallinna Toomkoguduse abiõpetajana puutun kokku turismifirmadega, mis soovivad kirikut oma klientidele tutvustada ennekõike vaatamisväärsusena. Vaieldamatult on Toomkirik üks olulisemaid vaatamisväärsusi ning turistide ja palverändurite sihtkohti kogu Eestis ning selle tõttu külastab kirikut aastas üle 100 000 inimese, suvehooajal päevas teinekord üle kümne tuhande.

Hea on see, et turismifirmad teavitavad kogudust külastustest ette. Kuna sissepääs kirikusse on turisti jaoks tasuline, saadavad turismifirmad koguduse *voucher*-id külastajate arvuga. Koguduse raamatupidaja koostab iga kuu lõikes turismifirmale nende alusel arve, mille alusel tasutakse kogudusele sissepääsu eest.

Kuna turiste on väga palju, tuleb eriti suvel koguduse igapäevatoos sellega arvestada. Kui jätta kõrvale pühapäevade ja pühade missad, mis toimuvad väljakujunenud aegadel, ning ligi 30 aasta pikkuse ajalooga orelipooltunnid laupäeva keskpäeval, tuleb talituste korral arvestada ette teada olevate turismigruppide saabumisega. On selge, et ei ristimis- ega matusekogudusele ei meeldi see, kui nende perekondliku ja tundliku sündmuse tunnistajaks saab mitusada turisti, kellele giid kõva häälega selgitusi jagab, ega ei meeldi ka turistile sattuda kirikusse keset matust.

Teatud huvide konflikt võib esineda ka koguduse muusikatöös seoses. Turismifirmad on aeg-ajalt kaevanud selle üle, et nende kirikusviibimise ajal mängib orel liiga valjult. Nii on koguduse muusikajuht palunud harjutajatel kasutada uute teoste õppimise ajal vaiksemaid registreid, see ei ole aga võimalik kontserdiks harjutades, kus on oluline kuulda teost sellisena, nagu see kõlama hakkab. Kuna Tallinna Toomkirik on näiteks Haapsalu Toomkirikuga võrreldes oluliselt suurem ja kuulub alates 2018.a kogudusele, saab kogudus ise suunata turistidele mõeldut. Lõunaloos paikneb väike müügilett, kust saab osta pileteid, vaimulikku kirjandust ja meeneid. Lett on jumalateenistuste ajal suletud, nagu ka kirik turistide jaoks.

Kokkuvõtteks

Vähemalt Eesti kontekstis on tuntav kardinaalne erinevus eestlaste ja vene keelt kõneleva elanikkonna vahel. Tasub vaid meenutada seda poleemikat, mis kerkis esile Mustamäe luterliku kiriku ehitamise ümber. Oli neid, kes nimetasid kiriku rajamist lasteasutuste lähedusse lausa kriminaalseks. Ning kiriku rajamise juures on mulle isiklikult jäänud mulje, et rõhutatud on pigem kirikuhoone sotsiaalseid funktsioone – abiruumi ringitegevustele, kirikusaali multifunktsionaalsust kontserdipaigana jne –, peaaegu unustades pühakoda Jumala teenimiseks. Ka ei anna hoone väliskuju iseendast ühtegi vihjet, et tegemist on kirikuga. Kui võtta fassaadilt ära rist, sulandub see ühte ritta teiste moodsate hoonetega. Võib-olla on see taotluslik, ma ei tea.

Teisalt Lasnamäe venekeelne kogukond teadvustas algusest peale, et nemad ehitavad kirikut. Ning valminud hoone neobütantslik arhitektuur ei lase ka muud arvata. Mis ei tähenda sugugi seda, et kirikul puudusid ruumid või tahe tegeleda elanikkonnaga muude küsimustega.

Aprilli algul tulekahjus rängalt kannatada saanud Pariisi Jumalaema kiriku taastamiseks tehti alguses kõige fantastilisemaid ettepanekuid: võlvidele tuleks rajada ujula või talveaed või lausa parkimismaja, et anda iidsele kirikule juurde uudeid funktsioone.

Viimasega ei ole probleeme, kui tegemist on tühjaksjäänud kirikuga. Luterliku arusaama kohaselt annab kirikuhoonele pühaduse selle funktsioon Jumala sõna kuulutamise ja sakramentide talitamise hoonena. Kui see lõpeb, on võimalik anda hoone muusse kasutusse. EELK Pühitsemiste ja Õnnistamiste Käsiraamatus leidub kiriku „väljapühitsemise“ talitus, „Kirikuhoone kasutamise lõpetamine“. Kuigi see on meie maal ilmselt veel kaua harjumatu ja paljuskki ebapraktiline, ei takista miski tühjalt seisvasse kirikusse midagi muud rajada, olgu selleks elumaja, publi või muuseum. See on juba juhtunud Tallinna Niguliste kirikuga, samuti Tartu Toomkiriku varematega.

Teine olukord valitseb tegutseva kiriku puhul. Leian, et iga kiriku kui hoone omanikul (sõltumata tema juriidilisest kujust) tuleb endale kõigepealt teha selgeks, mida kirik omaniku jaoks tähendab. Kas on see esmalt pühakoda, Jumala teenimiseks eraldatud hoone, mida teinekord kasutatakse ka muul väärikal otstarbel, või on tegemist vaatamisväärsusega, mis on kultuurihuviliste teenistuses ja kus muuhulgas peetakse aeg-ajalt ka jumalateenistusi. Selgus selles küsimuses aitab leida lahendusi konfliktis pühakoda vs kultuurimälestis.

Koguduse abiõpetaja
Joel Siim

Märkus: Käesolev artikkel on kirjutatud 2019.a enne pandeemiast põhjustatud ümberkorraldusi ja sulgemisi. Kroonviiruse levik on turistide ja palverändurite arvu Toomkirikus tänaseks vähendanud ligi kümme korda.

Kui 11. aprillil 2016. aastal EELK peapiiskop Urmas Viilma, EKA rektor Mart Kalm ja EKMi peadirektor Sirje Helme uurimisprojekti "Christian Ackermann – Tallinna Pheidias, ülbe ja andekas" koostöölepe allkirjastasid, siis ei kujutanud keegi tegelikult ette, kui suur on koostöö jõud ja tähelepanuväärne tulemus: jättes kõrvale erinevates EELK kihelkonnakirikutes uuringute käigus tehtud arvukad Ackermanni ekskursioonid ja töötoad, ettekanded ja kirikukunsti laiemalt populariseeriva meediatöö, tõstaks siinkohal esile vaid kõige olulisema: teadusveebi www.ackermann.ee ja selle sõsarlehe ehk õppematerjali www.ackermannidigitund.ee, enam kui 400-leheküljelise monograafia ning Ackermanni ja ta kaastööliste loomingu näituse Niguliste muuseumis, Tallinna piiskoplikus toomkirikus ja enamikes kodukirikutes. Kolm näitust "covid-ajastul" ja *covid* kiusete?! Tagantjärele vaadates on sedagi rohkem kui projekti alguses arvata või oodata võis: algselt oli plaanis viia Nigulistes väljas olnud Ackermanni looming kohe tagasi kodukirikutesse, aga *covid* tõttu jäi näituse aeg Nigulistes lühikeseks. Kui toomkogudus pakkus võimalust jätkata näitust oma kirikus, siis sai seal ka näitus heade inimeste kaasabil tehtud. Ja tulemus oli üllatav, see oli hoopis teistsugune kui Nigulistes – elavam, ümbritsetud elavast kogudusest ja kirikukunstist, sh kümnetest-kümnetest Ackermanni töökojast pärit vappepitaafidest, see toimus Ackermanni enda osalusel valminud altariseina, Kolgata-grupi ja kantsli ees. Tänapäevaks on küll ka näitus toomkirikus lõppenud, Ackermanni tööd viidud tagasi sinna ja neile, kuhu ja kellele meister need enam kui kolme saja aasta eest tegi. Kahju on vaid sellest, et Christian Ackermann ise kõiki oma töid kunagi korraga ei näinud, ei näinud nii nagu nägime meie. Rõõm on samas näha, kui hellalt, kui avasüli kogudused oma Ackermanni nikerdatud, enam kui aasta Tallinna näituse karusellil tiirelnud kujud on nüüd vastu võtnud. Asi pole

selles, et kogudused poleks osanud varem oma hoole all olevaid kujusid hinnata, vaid selles, et need kujud kui aarded on leidnud pealinnas tähelepanu. See tähelepanu aitab neil ka väiksemates ja vaiksemates kohtades särada ning omal viisil tõestada – elu selle sõna kõige sügavamas tähenduses on ka mujal, on Hageris ja Juurus, Karusel ja Koerus, on Lihulas, Martnal ja Raplas, on Simunas, Türil ja Vigalas. Tarvitseb vaid vaadata Ackermanni tööde kaarti, et selles veenduda. Enamikes kodukirikutes võib nüüd näha üht, kohaspetsiifilist osa ka suurest näitusest. Tähelepanuväärsemaks erandiks on vaid Koeru kirik, mille imeilus Krutsifiks uuesti Eesti Kunstiakadeemia konserveerimis-

laborisse viidi. Ikka selleks, et kuju algset barokk-polükroomiat hilisemate tuimade värvikihtide alt vabastada ning kirikule ja kirikukunsti ajaloole tagasi anda see, mis sealt vahepeal kaduma on läinud. Lõpetuseks võiks jääda tänu – tänu õppetunni eest, mille said kõik projekti asjaosalised (alates selle algatajatest ja kaastöölistest ning lõpetades seda toetanud institutsioonidega). Milline see õppetund just kellelegi oli, sõltus ennekõike õppetunnis osalenust endast. Moment, mida aga kõik võiksid ehk kinnitada on see, et üks 17.–18. sajandi vabameister õpetas 21. sajandi inimesele seda, kuidas olla vaba ja loominguine, kuidas elada ja töötada säästvalt.

¹ Vt ka Eesti Kunstiakadeemia blogist: <https://www.artun.ee/ackermanni-naitude-vaarikas-finaal/> ja Ackermanni projekti blogist: <https://www.ackermann.ee/2021/11/03/ackermann-grand-tourii-vaarikas-finaal/>

Küllap oleme kõik märganud toomkirikus kõndides jalge all kauneid hauaplaate. Oleks tahtmine astuda nii, et kulunud kirjadega plaadid kahjustada ei saaks ja nende all puhkajate rahu ei saaks häiritud.

Oleme kirikus istudes pea kuklas imetlenud elegantseid võlve ning leekestilis² raidraamidega aknaid.

Kes ei seisataks uhkete sarkofaagide ees, pidades aru, kellele need on kunagi loodud. Kuidas nad kokku on pandud ning missuguseid põnevaid põlvnemislugusid võivad jutustada peenelt tahutud vapid, mis nende külgi katavad.

Hoopis harvem on kirikuliste silma alla satunud unustuse hõlma ja tolmukihtide alla vajunud toomkiriku raidkivid, mis on tasapisi kogunenud varjatud sissepääsuga Jüri kabelisse. Tänapäevaks on teada, et neidki on varasemalt kahel korral oluliseks peetud.

Fotograaf Karl Akel jäädvustas Jüri kabelisse kogutud raidkive 1920. aastatel.³

Järgmine teadaolev aruanne pärineb 2004. aastast, mil vahepeal kolikambriks muutunud kabel OÜ Rändmeister eestvõttel korrastati ning renoveeriti. Järgnevatel aastatel aga hakati kabelit uuesti kasutama pööningulaadse panipaigana. Aktiivse sakraalse kasutuse ja kõrvaline lukustatud ruum muutus turvaliseks hoiupaigaks nii kiriku väärtuslikele kui ka vähem-väärtuslikele varadele.

Taas keerati varjatud sissepääsuga kabeli raudse uksetaba võtit sinna talletatud kivide pärast 2018. aastal, mil Juhan Kilumets ja Eesti Kunstiakadeemia konserveerimise eriala õppejõud Isabel Aaso-Zahradnikova valisid tudengitele korrastamiseks ja uuringute läbiviimiseks välja 4 raidkivi. Kunstiakadeemia ruumides puhastatud ja edasist lagunemist peatavate peente mõrditäidetega parandatud kivid naasid kirikusse alles 2 aasta pärast, kuid nüüd tuli neile leida uus asukoht. Avariiline Jüri kabeli põrand tuli peatselt

Karl Akel. Album Eesti vaatamisväärsustest ja elu-olust 1920. aastatel. Tallinn. Tallinna toomkirik. Kogutud raidkivide detailid. Eesti Ajaloomuuseum SA, <https://www.muis.ee/museaalview/2043558>.

Kivid Jüri kabelis enne evakueerimist 2018. Foto T. Tiidor.

algavateks renoveerimistöödeks kividest ja muust sinna ladustatud kraamist vabastada ning kõik ümbertõstmist kannatavad kivid kabelist evakueerida.

Neis oludes tekkis mõte luua kividele esialgu ajutine hoidla Kiriku tänava endise barokse pastoraadimaja ruumidesse. Sealgi tuli viimase paarkümne aasta jooksul laona kasutatud ruumid ennekoike korrastada ja puhastada.

Peale kivide ümberpaigutamist (aitäh, Elmar Läänel!) algas töö kõige põnevam osa – kivide inventeerimine ning uurimine.

Kirjalikud andmed Toomkiriku ehitusloo

kohta on tänini üsna napid. Seetõttu on iga säilinud raiddetail hindamatu väärtusega nii kiriku kui kogu Toompea ajaloo mõistmise seisukohalt. Toomkiriku paekivist fragmendid väärivad erilist tähelepanu veel seetõttu, et nende hulgas on unikaalseid leide 1684. aastal Toompeal puhkenud ning kiriku sisustuse tuhaks põletanud tulekahju eelset ajast. Kirikukelladki sulama pannud tulekahjus pääsesid hävimisest vaid raidkivid nii oma materjali kui asukoha tõttu kiriku põrandal ja madalamates tsoonides, kus kuumus oli väiksem. Need kivid võiksid meile kõneleda kiriku aja- ja ehitusloost hämmastavaid lu-

¹ Lapidaarium – raidkivide ja nende fragmentide eksponeerimise ruum

² Leekestiiel ehk flamboyant-stiil, on hilisgootika periood, mis kasutab arhitektuuris (eriti akende raidraamistikus) rohkelt leegi- või kalapõiemotiivi

³ Täna Villu Kadakat fotole tähelepanu juhtimast.

Raidkivid Kiriku tn 8 pörandal 2020. a suvel. Foto M. Laast

Raidkivide hoidla Kiriku tänaval 2020. a talvel. Foto M. Laast

Pontus de la Gardie sarkofaag. Foto M. Laast

gusid, kui me vaid nende keelt mõistma suudaksime õppida.

Hoidlasse jõudnud raidkivikatkeid on ligi 150. Neile lisanduvad rohked arheoloogilised leiud ning muudest materjalidest objektid, mille uurimine ja inventeerimine seisab veel ees. Üksikute raidkivikatke algsed asukohad on tuvastatud, kuid suuremat osa kividest ootavad ees uuringud, mille tulemusel saame loodetavasti kunagi rohkem selgust, kui palju ja missuguseid sarkofaage ning teisi hauatähiseid on aegade jooksul toomkirikus olnud, kus nad on paiknenud ning kellele kuulunud. Samuti võivad katked aidata avada uusi nüansse kiriku ehitusloo kohta – missugused on olnud kiriku ukse- või aknaavade vormid kesk- ja uusajal või täpsustada seniseid määratlusi, näiteks sedagi, millal hakati Tallinnas ehitusmaterjalina kasutama Orgita või Kaarma dolomiiti.⁴

Põnevaimate leidude hulgas võiks tuua esile kolm obeliski⁵ katket ning ühe sokli.

Kunstiajaloo kirjutusest on teada, et Madalmaade kiviraiduri Arent Passeri (1560–1637) esimene Tallinnas valminud töö, väejuht Pontus de la Gardie ja tema abikaasa peene töötõlusega sarkofaag on teinud läbi muutusi. Sarkofaagi nurgadel asuvate kivist leekidega vaaside asemel seisid oletatavasti algselt obeliskid, kuid lähem info nende kohta seni puudus. Inventuuri käigus leiti kolm obeliskikatket ning üks sokkel, kuid detailide raidkivitõtluse järgi võis tuvastada, et tegemist oli vähemalt kahe erineva sarkofaagi detailidega.

Hetkel teadaoleva info järgi võisid filigraansema töötõlusega Orgita dolomiidist obeliski katked kuuluda de la Gardie sarkofaagi juurde. Lihtsakoelisema töötõluse ning ühelt küljelt dekoorita obeliski katke võis kuuluda mõne teise tänaseks lammutatud sarkofaagi juurde. Üks võimalik oletus on juba 19. sajandi lõpuks lammutatud feldmarssali ja Eesti asehalduri Carl Horni sarkofaag, mille pealis- ja küljeplaadid paigutati 1959.–1961. aastal läbi viidud restaureerimistööde käigus kooriruumi pörandalt lõunaseinale.

Kõige hiljutisem raidkivileid tuli välja Jüri

⁴ Tänan Helle Perensit väärtuslike kommentaaride eest kiriku raidkivide materjali päritolu kohta.

⁵ Obelisk – ülespoole ahenev neljakandiline eraldiseisev kivisammas

Inventeeritud obeliskide katked raiddetailide hoidlas. Vasakul võib olla katke de la Gardie hauamonumendi küljest, keskel katke C. Horni sarkofaagi küljest ning paremal sokkel, millele obelisk võis olla kinnitatud. Foto M. Laast

2021. a novembris Jüri kabelist väljakaevatud haruldane polükroomne paekividetail de la Gardie sarkofaagi taustal. Foto. M. Laast

kabelis toimuvate pörandade kindlustamise tööde käigus ehitustäite hulgast (aitäh Mirgo Pruunsillale, kes märkas ja kivid kõrvale pani!). Tegemist on haruldaselt hästi säilinud polükroomse⁶ rosetiga⁷ voluudiga⁸, mis sarnaneb vormilt A. Passeri loodud de la Gardie sarkofaagi otsakülgede tekstitahtvleid ümbritsevale ornamendile. Tegemist võib olla nii C. Horni sarkofaagi kui mõne teise meile veel tundmatu lammutatud sarkofaagi osaga.

Järgnev plaan on tuua kivid ajutisest hoidlast tagasi ruumi, kuhu nad kuuluvad – kirikusse. Raidkivide ajutiseks või püsivaks eksponeerimiseks on sobiva ruumina välja pakutud 2006. aastal renoveeritud edelakabel (Ingli kateedri kabel). Kindlasti on koguduses inimesi, kes oleksid valmis kaasa lööma ekspositsiooni kavandamisel. Nii anname neile vanadele kividele hääle, mis jutustaks lugusid toomkiriku, Toompea ja Eesti ajaloost.

Lõpetuseks kummardus kõigile kiriku inimestele, kes sellele projektile tänuväärset abi osutasid.

*Marge Laast,
Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja
konserveerimise eriala magistrant*

6 Polükroomia – kunstiteose või arhitektuuridetaili katmine lehtkulla ja värvidega; polükroomne – mitmevärviline

7 Rosett – ümar, pealtvaates õit meenutav kaunistus

8 Voluut – ühest ja/või mõlemast otsast spiraalselt kokkurullitud otstega paelakujuline ornament või kaunistuslik ehisvorm

TALLINNA PIISKOPLIKUS TOOMKIRIKUS ÕNNISTATI EESTI MUINSUSKAITSE SELTSI SINIMUSTVALGE LIPP

Selle aasta 30. mail õnnistas peapiiskop emeeritus Andres Põder Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus Eesti Muinsuskaitse Seltsile Riigikogu juhatuse ja Eesti Lipu Seltsi poolt kingitud sinimustvalge lipu. Assisteeris koguduse õpetaja Arho Tuhkru.

Peapiiskop emeeritus rõhutas oma kõnes Eesti Muinsuskaitse Seltsi tähtsust ja olulisust, sest juba 1988. aastal toodi avalikult välja Eesti trikoloori värvid: sinise, musta ja valge. Sellest julgust hetkest oli vaid astuda üks samm, et need värvid omavahel ühendada ja rahvuslipuna taas lehvida.

Lipu pühitsemisel Toomkirikus hoidis lippu Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees Peep Pilak, assisteerisid auesimees Trivimi Velliste ja pr Helle-Silvia Solnask ja hr Priit Herodes.

Eesti Lipu Seltsi esindas hr Jüri Trei.
4. juunil 1884 pühitseti sinimustvalge lipu-

trikoloorina ning sündis meie rahvuslipp.
Koguduse õpetaja Arho Tuhkru

Foto: Ingrid Mätsak

23.–30. mail toimunud täiskogu koosolekul valiti Toomkoguduse nõukogusse: Jüri Ehasalu, Vahur Glaase, Raili Jaanson, Mati Karmin, Jüri Kraft, Leili Küttner, Kristjan Lemmsalu, Olev Liivik, Janek Mäggi, Jüri Ott, Toomas Palu, Ülle Rajasalu, Doris Raudsepp, Riivo Sinijärv, Jüri Trei, Indrek Treufeldt, Tõnu Tuppts, Egle Viilma, Marge Sophie Vinkelberg. Asendusliikmed on Ivi Eenmaa, Ingrid Soans.

30. mail kogunenud nõukogu valis juhatuse esimeheks Riivo Sinijärve, juhatuse aseesimeheks Indrek Treufeldti, juhatuse liikmeteks Vahur Glaase, Ülle Rajasalu (õpetaja Arho Tuhkru ja õpetaja Joel Siim on juhatuse liikmed ameti poolst)

Toomkogudust esindavad Tallinna praostkonna sinodil Riivo Sinijärv ja Egle Viilma, asemeiks valiti Jüri Ehasalu ja Doris Raudsepp Revisjonikomisjoni liikmeteks valiti Raili Jaanson, Marge Sophie Vinkelberg, Olev Liivik ja Kristjan Lemmsalu.

Foto: Arho Tuhkru

2021. a suvel remonditi põhjalikult Toomkiriku kantselei. Lammutati vana korstnajak, paigaldati uued aknad ja luugid, korrastati uksed. Välja vahetati kütte- ja elektrisüsteem ning kunagises ukseavas kantselei idaseinas leidis koha väike altar. Võlvidel taastati säilinud jälgedel alusel 19. saj pärinev historitsistlik värvilahendus. Töid teostas „Acres OÜ“ Mart Tarumi juhtimisel.

28. septembril avati Toomkirikus parvaveva „Estonia“ huku mälestustahvel, mille autoriks on Mati Karmin. Mälestustahvli idee on olnud mõttes juba mitmeid aastaid, kuid nüüd sai see teoks tänu Eesti riigi toele ja koguduse initsiatiivile. Tahvli kõrval on kell, millele kirjutatud ladina keeles „vivos voco – mortuos plango“, eesti keeles „elavaid kutsum, surnuid itken“.

Foto: Ingrid Mätsak

Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise 30. aastapäeval, **20. augusti** hommikul toimus Toomkirikus oikumeeniline tänujumalateenistus, millel teenisid Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikute esindajad. Kirikuliste hulgas olid teiste seas Riigikogu esimees Jüri Ratas ning Tallinna linnaapea Mihhail Kõlvart.

Foto: Aivar Kokk

29. augustil olid toomkoguduse liikmed külas Torma Maarja kogudusel. Tegelikult oli plaanis see külaskäik teha juba aasta tagasi, kuid siis jättis koroonaviirus oma pitseri Torma kogukonnapäevale ja see aasta tegime külaskäigu teoks. Toomkogudus kinkis Torma kogudusele uue altaripiibli ja tervitused andis üle Torma koguduse õpetaja Mehis Puupartile meie koguduse juhatuse aseesimees Indrek Treufeldt.

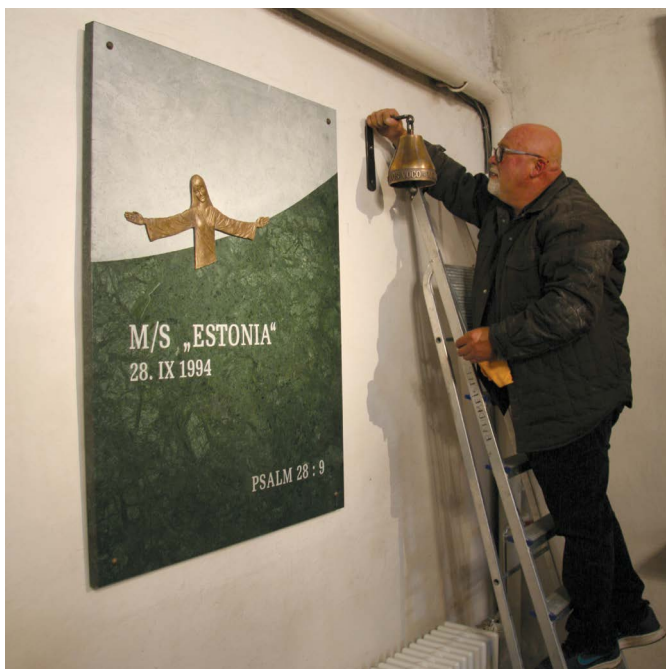

Foto: Arho Tuhkru

Vastavalt Toomkoguduse nõukogu koosolekule otsustati möödunud aasta Maarja medali ja kultuuripreemia laureaadiks valida näitleja, lavastaja ja teatriõpetaja Lembit Peterson. Kuna koroonalained on paisanud ka traditsioonilised sündmused segamini, saime selle preemia ja medali anda üle **19. septembril** Toomkirikus jumalateenistuse lõpus. Maarja medali ja kultuuripreemia andis üle koguduse juhatuse esimees Riivo Sinijärv.

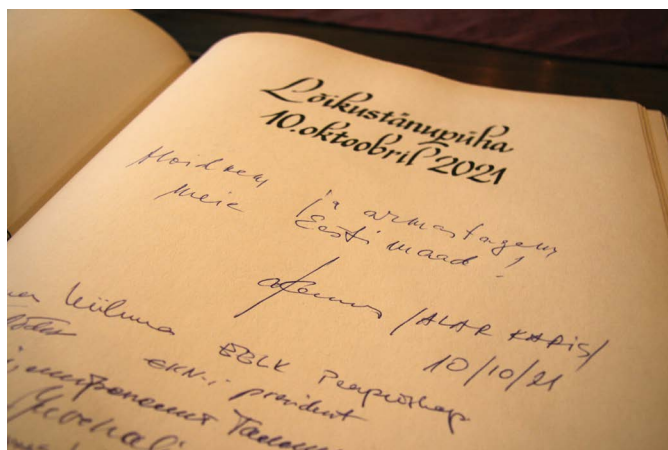
EELK Piiskopliku Toomkoguduse Maarja medal ja kultuuripreemia on asutatud 2000. aastal. Medal koos rahalise preemiaga antakse isikule, kes on oma tegevusega andnud märkimisväärse panuse Eesti kultuuriellu, süvendanud ja levitanud kristlikke väärtusi ning kelle tegevus on puudutanud otseselt või kaudselt Tallinna Piiskoplikku Toomkirikut.

Usupuhastuspühapäeval, **31. oktoobril** ordineeris piiskop Joel Luhamets preestriteks diakon Jane Vainu, diakon Ülo Liivamägi ja preestriamet kandidaadi Volli Nugise. Ordinatsoonil assisteerisid piiskoppi assessor Katrin-Helena Melder ja praost Jüri Vallsalu, kaasa teenisid õpetajad Arho Tuhkru ja Joel Siim.

EELK tänab 2021. Lõikustänapühapäeval, **10. oktoobril** andis peapiiskop Urmas Viilma üle ligi 90 teenetemärki, aukirja ja tänukirja EELK vaimulikele ja kaastööliste kodu- ja välismaal. Teiste hulgas pälvis EELK Teeneteristi III järgu Toomkoguduse abiõpetaja Joel Siim.

Lõikustänapühapäev missal osales ametissevalitud president Alar Karis. Missal teenisid kaasa Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikute esindajad. Missa järel tegi president electus sissekande Toomkoguduse külaliste-raamatusse.

Teine aasta koroonalained on kogudust juba harjutanud ebatavalise olukorraga. Igapäevane on nii maskikandmine kui inimeste hajutamine.

Paratamatult on meil palju vähem ka välismaiseid kirikukülastajaid ja palverändureid. Kuid tänu Jumalale, me kestame üle selle keerulise aja!

ADVENDI- JA JÕULUAEG KIRIKUS

Pühapäev, 28. november

kell 11:00 MISSA, advendiaja 1. pühapäev. Kirikuaasta algus.
Kaasa teenib toomkoguduse koor Laudate Dominum Veljo Reieri juhatusel, organist Kadri Ploompuu.

kell 14:00 MISSA Merivälja pansionaadis

Esmaspäev, 29. november

kell 10:00 Tallinna Toomkooli ADVENDIPALVUS

Laupäev, 4. detsember

kell 12:00 ORELIPOOLTUND. Tiia Tenno

kell 17:00 Eesti Naislaulu Seltsi naiskooride ADVENDIKONTSERT

Pühapäev, 5. detsember

kell 11:00 MISSA, advendiaja 2. pühapäev.

kell 17:00 ADVENDIKONTSERT. PPA segakoor aKord

Laupäev, 11. detsember

kell 12:00 ORELIPOOLTUND. Kristel Aer

Pühapäev, 12. detsember

kell 11:00 MISSA, advendiaja 3. pühapäev.

kell 14:00 MISSA Merivälja Pansionaadis

kell 17:00 KONTSERT "Jõulurõõmu, jõulurahu...". Naiskoor Carmina, dirigent Margit Vösa, orelil Marju Riisikamp. Piletitega.
Korraldab MTÜ Naiskoor Carmina

Neljapäev, 16. detsember

kell 10:00 Tallinna Reaalkooli ADVENDIHOMMIK

Laupäev, 18. detsember

kell 12:00 ORELIPOOLTUND. Piret Aidulo

kell 18:00 JÕULUKONTSERT. Kammernaiskoor Sireen, dirigent Lodewijk van der Ree.

Korraldab kammernaiskoor Sireen

Pühapäev, 19. detsember

kell 11:00 MISSA, advendiaja 4. pühapäev.

Teisipäev, 21. detsember

kell 10:00 Tallinna Toomkooli JÕULUJUMALATEENISTUS 1.–4. klass

kell 12:00 Tallinna Toomkooli JÕULUJUMALATEENISTUS 5.–9. klass

Kolmapäev, 22. detsember

kell 12:00 Gustav Adolfi Gümnaasiumi jõuluteenistus KONTSERT

Reede, 24. detsember

kell 16:00 JÕULUMUUSIKA. Toomkoguduse koor Laudate Dominum Veljo Reieri juhatusel, Maire Martinson (sopran), Kadri Ploompuu (orel)

kell 17:00 JÕULUÕHTU liturgiline JUMALATEENISTUS

Laupäev, 25. detsember

kell 11:00 MISSA. Kristuse sündimise püha ehk 1. jõulupüha.

kell 13:00 ORELIPOOLTUND. Andres Uiho

kell 17:00 Jõulupüha PALVUS MUUSIKAGA. Ludmilla Kõrts (sopran), kammeransambel Meelis Vahari juhatusel, Kadri Ploompuu (orel)

Pühapäev, 26. detsember

kell 11:00 MISSA, 2. jõulupüha. Esimärter Stefanose päev ehk tehvanipäev.

kell 14:00 JÕULUJUMALATEENISTUS Merivälja Pansionaadis

Reede, 31. detsember

kell 17:00 Vana-aasta õhtu MISSA.

Laupäev, 1. jaanuar 2022

kell 12:00 Uue aasta MISSA

kell 14:00 ORELIPOOLTUND. Kadri Ploompuu

Pühapäev, 2. jaanuar 2022

kell 11:00 MISSA

Aitäh kõigile koguduse toetajatele, kes aitavad toomkirikut oma annete ja annetustega.
Teie abiga saame üle ka koroonaast keerulise aasta!

OLGE HOITUD JA ÖNNISTAGU JUMAL TEID JA TEIE LÄHEDASI!

KONTAKT

Toom-Kooli 6, 10130 Tallinn, Eesti

Telefon 644 4140

E-post: tallinna.toom@eelk.ee

<http://toomkirik.ee>

PANGAREKVISIIDID

EELK Tallinna Piiskoplik Toomkogudus

Registrikood 80209270

SEB Pank EE401010022002639007